

УДК 341.24(438)(477):94"1944"

В. І. Вишковська

ORCID: [0009-0000-9618-3961](https://orcid.org/0009-0000-9618-3961)

С. С. Пікалюк

ORCID: [0000-0001-7035-9527](https://orcid.org/0000-0001-7035-9527)

О. Є. Рязанцев

ORCID: [0000-0003-4270-3030](https://orcid.org/0000-0003-4270-3030)

ПОЛЬСЬКІ ПЕРЕСЕЛЕНЦІ: СОЦІАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ І ПРАВО

У статті досліджуються історичні і правові передумови масової депортації українців з Польщі в УРСР, поляків з УРСР в Польщу за Угодою 1944 року. Розглянуті юридичні особливості та фактичні методи реалізації цієї Угоди, за допомогою яких було здійснено масове порушення прав переселенців.

Стаття подає матеріали порівняльної характеристики польського і українського законодавства щодо компенсації втрат і збитків заподіяних переселенцям.

Детально розглянуто спроби відповідного захисту порушених майнових прав через механізм Європейського суду з прав людини.

Після проведеного аналізу запропоновано акцентувати увагу на частковій міжнародно-правовій відповідальності України як правонаступниці СРСР і УРСР за міжнародні угоди і зобов'язання попередників, згідно норм чинного законодавства.

Україна має обов'язок вживати заходів для позитивного усунення наслідків порушень прав власності, навіть якщо ці порушення відбулися в історично минулому періоді.

Розгляд питання компенсації втрат переселенцям, після ретельного правового, економічного та соціального аналізу має бути здійснений і Польщею. Рішення про потенційну компенсацію необхідно юридично-грамотно та професійно-кваліфіковано продумати, обумовлюючи та враховуючи інтереси всіх сторін.

Ключові слова: *евакуйовані, переселенці, компенсація, масова депортація, механізми компенсації, міжнародно-правові механізми реституції майна, первинні власники, Польський Комітет Національного визволення, польські переселенці.*

DOI 10.34079/2518-1319 -2025-15-30-37-45

Постановка проблеми. Вивчення і розв'язання правових проблем українських переселенців, які втратили майно ще в 1944 році і наступних роках, йде в одному ряду із відновленням історичної справедливості, яка в багатьох сферах соціального і державного життя України ще далеко не досягнута і вимагає нагального правового вирішення.

В контексті сучасної російської агресії проти України, яка також супроводжується примусовими депортаціями, проведений аналіз розгляду питання компенсації, що вимагає ретельного правового, економічного та соціального аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальнотеоретичною основою для аналітичного осмислення аспектів даного питання стали наукові доробки в сфері правових проблем переселенців за Угодою 1944 року, яку здійснювали історики: І. В. Габрусевич, С. А. Макачук, В. І. Сергійчук; правники: О. О. Ковальчук, Г. М. Яворський. Досліджуючи Угоду 1944 року, насамперед вони аналізують її з точки

зору порушення прав українців та легітимності дій СРСР/УРСР. Аналіз поглядів та узагальнень цих авторів допоможе глибше розкрити обрану для дискурсу тему.

Мета і завдання дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні правових підстав для компенсації матеріальних втрат осіб українського етнічного походження, переселених в УРСР (СРСР) за Угодою між УРСР і Польським комітетом національного визволення 1944 року.

Завданням статті є науково-практичні аргументації для зміни позиції уряду України щодо відновлення історичної справедливості стосовно громадян України, чії права власності були порушені, навіть якщо ці порушення сталися в минулому.

Виклад основного матеріалу дослідження. 80 років тому, 26 червня 1945 року, було підписано Статут Організації Об'єднаних Націй (ООН). Це відбулося в Сан-Франциско, Каліфорнія, США, на Конференції Об'єднаних Націй з міжнародної організації. Представники 50 країн, включаючи Українську РСР, були серед перших підписантів.

Після капітуляції гітлерівської Німеччини з її жахіттями, засновники ООН заявили про намір «знову утвердити віру в основні права людини, в гідність і цінність людської особи, у рівноправність чоловіків і жінок, у рівність прав великих і малих націй, і створити умови, за яких можуть дотримуватися справедливість і повага до обов'язків, що випливають з договорів та інших джерел міжнародного права, і сприяти соціальному прогресу та поліпшенню умов життя при більшій свободі...» (Організація Об'єднаних Націй, 1945).

На жаль, Радянський Союз, разом з іще двома членами ООН – Українською РСР і Білоруською РСР, декларованої рівності людей не дотримувався. При тому робив це як безпосередньо, так і разом з іншими міжнародними суб'єктами.

Так, на 09 вересня 1944 року було укладено Угоду між Урядом Української Радянської Соціалістичної Республіки і Польським Комітетом Національного визволення (ПКНВ), який на той час не був повноцінним суверенним урядом Польщі, а лише тимчасовим адміністративним органом, що перебував під контролем СРСР. (СРСР розірвав дипломатичні відносини з польським урядом у вигнанні, який тоді очолював Владислав Сікорський, а пізніше – Станіслав Миколайчик, у квітні 1943 року. Приводом стала вимога польського уряду розслідувати Катинський розстріл через Міжнародний Червоний Хрест, що СРСР розцінив як ворожий акт та співпрацю з нацистами. 22 липня 1944 року було створено Польський комітет національного визволення. СРСР негайно визнав ПКНВ як легітимний тимчасовий уряд Польщі).

Ця Угода мала назву «Про евакуацію українського населення з території Польщі і польських громадян з території УРСР» (Рада народних комісарів УРСР, 1944).

На перший погляд, вона мала вирішити питання національних меншин і стабілізувати прикордонні відносини, на практиці ж – призвела до цілого комплексу складних правових проблем для польських переселенців. Вони стосувалися не лише безпосередньо процесу «евакуації», який часто був примусовим, а й довгострокових наслідків, пов'язаних із втратою майна, громадянства, невизначеністю статусу та неможливістю повернення на батьківщину.

По-перше, відповідно до ч.3 ст.1 це переселення мало б бути добровільним (Рада народних комісарів УРСР, 1944).

Але в реальному житті насправді, все відбувалося майже повністю не так. Особливо після 1945 року переселення набуло примусового характеру. Радянська сторона, зацікавлена в «очищенні» прикордонних територій від «неблагонадійних» елементів, активно застосовувала адміністративний тиск, погрози, а інколи й фізичний примус. Польська сторона, що перебувала під сильним впливом СРСР, також сприяла цьому

процесу. Я. М. Грицак зазначає, що «переселення 1944-1946 рр. не було добровільним обміном населенням, а масовою депортацією, яка мала на меті змінити етнічний склад прикордонних регіонів» (Грицак, 2000, с.187).

За різними даними, примусово з Польщі було переселено до УРСР приблизно більше 480 тис. осіб (Кондрач, 2009).

По-друге, однією з найболючіших і найскладніших проблем, з якою зіткнулися переселенці з обох боків, була повна або часткова втрата майна на територіях, звідки вони переселялись.

Угода 1944 року містила положення, які нібито мали захистити майнові права переселенців. Зокрема, вона передбачала, що:

вартість рухомого, а також нерухомого майна, яке лишається після евакуації, повертається евакуйованим за страховою оцінкою гідно з законами, що існують в Українській Радянській Соціалістичній Республіці і відповідно в Польській державі. В разі відсутності страхової оцінки, майно оцінюється Уповноваженими і Представниками Сторін (Рада народних комісарів УРСР, 1944, ч.6 ст.3).

«Евакуйовані» мали право продати своє нерухоме майно або обміняти його на аналогічне майно в УРСР;

передбачалася можливість виплати компенсації за майно, що не могло бути продане чи обміняне;

дозволялося брати з собою рухоме майно, сільськогосподарський інвентар та худобу (Рада народних комісарів УРСР, 1944, п.б ч.1, ч.2 ст.3, ст.6).

На практиці ці положення Угоди здебільшого залишилися декларативними: державні органи, як радянські, так і польські, виплачували мізерні компенсації, що не відповідали реальній вартості втраченого майна. Замість ринкової оцінки, застосовувалися занижені державні розцінки. Часто компенсації виплачувалися не грошми, а облигаціями чи «обіцянками», які згодом були девальвовані або анульовані.

О. А. Кульчицький підкреслює, що «система компенсацій була розроблена таким чином, щоб мінімізувати виплати і фактично позбавити переселенців значної частини їхніх матеріальних цінностей» (Кульчицький, 2018, с.98).

Багато переселенців взагалі не мали можливості належним чином оформити документи на своє майно, що ускладнювало, а часто й унеможливило будь-які спроби отримання компенсації.

Часто переселення відбувалося у прискореному порядку, що унеможливило нормальний продаж чи обмін майна. Люди мали лише кілька днів, щоб зібратися, а знайти покупця чи домовитися про обмін у таких умовах було практично неможливо.

Залишені землі, будинки, господарства українців на території Польщі часто переходили у власність польської держави, колгоспів або передавалися польським переселенцям із земель, що відійшли до СРСР, без належної компенсації первинним власникам.

Таким чином, механізми компенсації, передбачені Угодою, виявилися вкрай неефективними, заниженими та не відповідали реальним витратам.

Після падіння комуністичних режимів та розпаду СРСР, питання реституції (повернення майна) та компенсації за втрачене майно стало активно підніматися.

Хоча прямої міжнародної конвенції про реституцію майна жертвам переселень такого типу не існує, загальні принципи міжнародного права (наприклад, захист права власності, компенсація за незаконне вилучення майна) можуть бути застосовані. Однак, довести незаконність вилучення майна з огляду на «міжнародну угоду» (хоч і примусову) є складним юридичним завданням.

В. М. Пашков зазначає, що «відсутність чітких міжнародно-правових механізмів

реституції майна, втраченого внаслідок післявоєнних переселень, значно ускладнює вирішення цієї проблеми» (Пашков, 2021, с. 210).

Україна, як правонаступниця УРСР, стикається з цими вимогами. Українське законодавство, особливо щодо реституції, є складним і здебільшого не передбачає широкомасштабної реституції за майно, що було націоналізоване в радянський час.

Тільки у період з 2001 по 2008 року з'явилося п'ять законопроектів, скерованих на вирішення проблем виселених українців. Усі вони передбачали визначення статусу осіб, що зазнали переселення як депортованих, примусово виселених. І чотири з них передбачали, що цим було порушено права і свободи людей. Українська держава за проектами мала б надати державні компенсації за моральну та матеріальну шкоду, яку українці зазнали під час їхнього примусового виселення за етнічними ознаками. Жодного із цих проектів не було ухвалено. Бракує підтримки народних депутатів. Також ні 2003 року, ні 2005 року підготовки до 60-річчя примусового виселення етнічних українців з території Польщі, не знайшлося достатньої кількості голосів у Верховній Раді України для проведення парламентських слухань з цього питання (Поліковська, 2010)

Однак, комплексного закону про реституцію майна, втраченого під час депортацій та переселень, досі не прийнято. Звичайно, це пов'язано зі значними фінансовими та юридичними труднощами. Але головною причиною є те, що держава й далі дрімає у напівбезпам'ятстві.

Окремі особи намагалися звертатися до міжнародних судів. Наприклад, Європейського суду з прав людини: справа Боровик О. М. та ін. проти України (Поліковська), але такі справи є вкрай складними через давність подій та відсутність прямого міжнародно-правового регулювання. Суди часто посилаються на принцип «національної юрисдикції» та давність строку позовної давності.

Відсутність чітких міжнародно-правових механізмів для вирішення таких питань, давність подій, а також складна позиція держав- правонаступниць, зокрема, України, Польщі, щодо взаємних претензій значно ускладнюють пошук справедливого рішення. Судові прецеденти на міжнародному рівні є поодинокими і не створюють універсальної практики.

Вивчення даних правових проблем є критично актуальним і важливим для осмислення історії, запобігання подібним подіям у майбутньому та утвердження верховенства прав людини у міжнародних відносинах.

Ще в 2011 році Конгрес українців Холмщини та Підляшшя звернувся до влади Польщі та України з проханням про компенсацію для співвітчизників, переміщених у 1944-1946 роках.

«Ми багато років боремося за правовий статус та компенсацію моральних і матеріальних втрат. Ми зверталися з цим питанням до всіх президентів України. Ніхто нас не чує. Усі глухі», – розповів «Rz» голова конгресу Олександр Боровик, який мешкає в Рівному. Він хоче, щоб переміщених осіб визнали «депортованою нацією». «Організація підрахувала, скільки може становити компенсація. – Чотири мільйони гривень (1,3 мільйона злотих). Однак ніхто точно не знає, скільки людей могло постраждати. Українські вчені цим питанням не займаються, на відміну від Польщі, де проблеми переміщених осіб вирішені», – зазначив Боровик (Wysiedleni z Podlasia walczą o odszkodowania).

На сьогодні польська держава не налаштована виплачувати компенсацію тим українцям, кого за її участю виселили з Польщі в 1940-х роках минулого сторіччя. «Ми можемо шкодувати про те, що після Другої світової війни відбувалися переселення, але, на жаль, зміщення кордонів та пов'язані з ними депортації були санкціоновані великими державами та хвилювали багато народів, зокрема поляків, – розповів «Rz» заступник

голови Комітету Сейму у закордонних справах Роберт Тишкевич (РО). – На перший погляд, здається, що про жодну компенсацію з польського боку не може бути й мови, і якщо спільнота переміщених осіб захоче отримати підтримку, то це буде в рамках «Української держави» (Rzeczpospolita, 2011).

Для своїх співвітчизників польська держава вчинила інакше. Вона прийняла декілька законодавчих актів тією чи іншою мірою пов'язаних з переселенням осіб польської національності з УРСР в Польщу за Угодою 1944 року.

Так за Законом від 8 липня 2005 року про реалізацію права на компенсацію на підставі залишення нерухомості за межами сучасних кордонів Республіки Польща.

Право на компенсацію надається власнику нерухомого майна, якщо він/вона відповідає всім наступним вимогам:

1) був/була громадянином/громадянкою Польщі на 01 вересня 1939 року, проживав/проживала на цей день на колишній території Республіки Польща та залишив/покинула її з причин, зазначених у ст. 1;

2) має польське громадянство (Kancelaria Sejmu RP, 2005, пп.1 п.2 ст.1).

Цей Закон визначає принципи реалізації права на компенсацію з нерухомості за виїзд за межі сучасних кордонів Республіки Польща внаслідок вигнання з колишньої території Республіки Польща або її виїзду у зв'язку з війною, що розпочалася в 1939 році, укладеної на підставі:

1) угоди від 09 вересня 1944 року між Польським комітетом національного визволення та урядом Білоруської Радянської Соціалістичної Республіки про евакуацію польських громадян з території Білоруської РСР та білоруського населення з території Польщі,

2) угода від 09 вересня 1944 року між Польським комітетом національного визволення та урядом Української Радянської Соціалістичної Республіки щодо евакуації польських громадян з території СРСР та українського населення з території Польщі,

3) угода від 22 вересня 1944 року між Польським комітетом національного визволення та урядом Литовської Радянської Соціалістичної Республіки щодо евакуації польських громадян з території Литовської РСР та литовського населення з території Польщі,

4) угода від 06 липня 1945 року між Тимчасовим урядом національної єдності Республіки Польща та урядом Союзу Радянських Соціалістичних Республік про право зміни радянського громадянства осіб польської та єврейської національності, які проживають у СРСР, та про їх евакуацію до Польщі, а також про право зміни польського громадянства осіб російської, української, білоруської, русинської та литовської національності, які проживають на території Польщі, та про їх евакуацію до СРСР (Kancelaria Sejmu RP, 2005, ст.1).

Особливе значення набуло Рішення Європейського суду з прав людини по справі «Броньовський проти Польщі» від 22 червня 2004 року (European Court of Human Rights, 2005).

Воно дало підставу так званому «пілотному рішення» щодо прийняття Польщею відповідних законодавчих актів.

Останнім таким актом, як зазначалось, був Закон Польщі від 08 липня 2005 року про реалізацію права на компенсацію на підставі залишення нерухомості за межами сучасних кордонів Республіки Польща. В ньому закріплено досить детальний механізм компенсації польським громадянам, які були переселені з СРСР в Польщу, зокрема на підставі Угоди 1944 року.

Натомість Закон України «Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою» від 17 квітня 2014 року подібних норм щодо осіб української

національності, переселених до Української РСР з Польщі за цією ж угодою, не містить (Закон України №1223-VII, 2014).

Лише 03.09.2019 р. група народних депутатів України зареєструвала законопроект №2038 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визнання депортованими громадян України, які у 1944-1951 роках були примусово переселені з території Польської Народної Республіки» (Проект Закону України №2038, 2019).

В ньому автори пропонують доповнити Закон України «Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою» статтею 7-1. В ній передбачено, що «держава гарантує особам, депортованим з території Польської Народної Республіки у період 1944-1951 років, право на відшкодування матеріальних та моральних збитків, завданих їм внаслідок депортації.

Матеріальні та моральні збитки, завдані внаслідок депортації особам, депортованим з території Польської Народної Республіки у період 1944-1951 років, підлягають відшкодуванню у розмірах та порядку, встановлених Кабінетом Міністрів України у вигляді щорічної разової матеріальної допомоги» (Проект Закону України №2038, 2019).

Але навіть такий розмитий за механізмом законопроект на сьогодні не прийнятий, що під час російської агресії зробити проблематично.

Враховуючи що подібних до скарги Броньовського наші громадяни в ЄСПЛ не подавали, слід очікувати, що реально говорити про міжнародно-правову відповідальність України частково як правонаступниці СРСР і УРСР.

Висновки. Наша держава має позитивний обов'язок вживати заходів для усунення наслідків порушень прав власності, навіть якщо ці порушення сталися в минулому столітті.

Вивчення і розв'язання правових проблем українських переселенців дозволяє не лише відновити історичну справедливість, але й підкреслити важливість міжнародних стандартів захисту прав людини в умовах воєнних конфліктів та територіальних змін, особливо в контексті сучасної російської агресії проти України, яка також супроводжується примусовими депортаціями.

Польща також має моральний та історичний обов'язок пам'ятати про переселення та їхні наслідки для українців. Розгляд питання компенсації є важливим, але йому має передувати ретельний правовий, економічний та соціальний аналіз. Рішення про потенційну компенсацію має бути добре продуманим та враховувати інтереси всіх сторін.

Бібліографічний список

- Грицак, Я.М., 2000. *Нарис історії України: Формування модерної української нації XIX-XХ століть*. Київ. 450 с.
- Закон України Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою №1223-VII від 17.04.2014. *Верховна Рада України* [онлайн]. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1223-18#Text>>
- Кондрач, Я., 2009. Депортації українців із Ярослава 1944-46 років. *Ярославщина: історико-мемуарний зб.* Львів. Вип. 1 [онлайн]. Доступно: <<https://surl.li/rjnbxl>>
- Кульчицький, О.А., 2018. *Українська історія у документах: збірник матеріалів*. Львів. 280 с.
- Пашков, В.М., 2021. *Міжнародно-правовий статус переселенців: історичний та сучасний аспекти*. Київ. 380 с.
- Поліковська, Ю., 2010. Суд пам'яті: матеріальна складова. *Zaxid.net* [онлайн]. Доступно: <https://zaxid.net/sud_pamyati_materialna_skladova_n1100886>

- Проект Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визнання депортованими громадян України, які у 1944-1951 роках були примусово переселені з території Польської Народної Республіки №2038 від 03.09.2019. *Верховна Рада України* [онлайн]. Доступно: <<https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/760>>
- Організація Об'єднаних Націй, 1945. Статут Організації Об'єднаних Націй. *Верховна Рада України* [онлайн]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text>
- Рада народних комісарів УРСР, 1944. Угода між Урядом Української Радянської Соціалістичної Республіки і Польським Комітетом Національного визволення про евакуацію українського населення з території Польщі і польських громадян з території УРСР від 09 верес. 1944р. *Верховна Рада України* [онлайн]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_065#Text>
- European Court of Human Rights, 2005. Case of Broniowski v. Poland. (Application no.31443/96) European Court of Human Rights [online] Available at: <<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-70326%22%5D%7D>>
- Rzeczpospolita, 2011. *Wysiedleni z Podlasia walczą o odszkodowania/* [online] Available at: <<https://www.rp.pl/swiat/art6668961-wysiedleni-z-podlasia-walcza-o-odszkodowania>>
- Kancelaria Sejmu RP, 2005. USTAWA z dnia 8 lipca 2005 r. o realizacji prawa do rekompensaty z tytułu pozostawienia nieruchomości poza obecnymi granicami Rzeczypospolitej Polskiej [online] Available at: <<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20051691418>>

References

- European Court of Human Rights, 2005. Case of Broniowski v. Poland. (Application no.31443/96) European Court of Human Rights [online] Available at: <<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-70326%22%5D%7D>>
- Hrytsak, Ya.M., 2000. *Narys istorii Ukrainy: Formuvannia modernoi ukrainskoi natsii XIX-XX stolit [A sketch of the history of Ukraine: The formation of the modern Ukrainian nation in the 19th and 20th centuries]*. Kyiv. 450 p. (in Ukrainian).
- Kondrach, Ya., 2009. Deportatsii ukraintsiw iz Yaroslava 1944-46 rokiv [Deportations of Ukrainians from Yaroslavl in 1944-46]. *Yaroslavshchyna: istoryko-memuarnyi zb.* Lviv. Vyp. 1 [online]. Available at: <<https://surl.li/rjnbxl>> (in Ukrainian).
- Kulchytskyi, O.A., 2018. *Ukrainska istoriia u dokumentakh: zbirnyk materialiv [Ukrainian history in documents: a collection of materials]*. Lviv. 280 p. (in Ukrainian).
- Pashkov, V.M., 2021. *Mizhnarodno-pravovyi status pereselentsiv: istorychnyi ta suchasnyi aspekty [International legal status of displaced persons: historical and contemporary aspects]*. Kyiv. 380 p.
- Polikovska, Yu., 2010. Sud pamiaty: materialna skladova [Court of Memory: Material Component] *Zaxid.net* [online]. Available at: <https://zaxid.net/sud_pamyati_materialna_skladova_n1100886/> (in Ukrainian).
- Proiekt Zakonu Ukrainy pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vyznannia deportovanymy hromadian Ukrainy, yaki u 1944-1951 rokakh buly prymusovo pereseleni z terytorii Polskoi Narodnoi Respubliki №2038 vid 03.09.2019 [Draft Law of Ukraine on Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding Recognition of Citizens of Ukraine as Deportees Who Were Forcibly Resettled from the Territory of the Polish People's Republic in 1944-1951 No. 2038 of 03.09.2019]. *Verkhovna Rada Ukrainy* [online]. Available at: <<https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/760>> (in Ukrainian).

- Orhanizatsiia Obiednanykh Natsii, 1945. Statut Orhanizatsii Obiednanykh Natsii [Charter of the United Nations] [online]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text (in Ukrainian).
- Rada narodnykh komisariv URSR, 1944. Uhoda mizh Uriadom Ukrainskoi Radianskoi Sotsialistychnoi Respubliki i Polskym Komitetom Natsionalnoho vyzvolennia pro evakuatsiiu ukrainskoho naselennia z terytorii Polshchi i polskykh hromadian z terytorii URSR vid 09 veres. 1944r. [Agreement between the Government of the Ukrainian Soviet Socialist Republic and the Polish Committee of National Liberation on the evacuation of the Ukrainian population from the territory of Poland and Polish citizens from the territory of the Ukrainian SSR dated September 9, 1944.] [online]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_065#Text (in Ukrainian).
- Kancelaria Sejmu RP, 2005. USTAWA z dnia 8 lipca 2005 r. o realizacji prawa do rekompensaty z tytułu pozostawienia nieruchomości poza obecnymi granicami Rzeczypospolitej Polskiej [online]. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20051691418>
- Rzeczpospolita, 2011. *Wysiedleni z Podlasia walczą o odszkodowania/* [online]. Available at: <https://www.rp.pl/swiat/art6668961-wysiedleni-z-podlasia-walcza-o-odszkodowania>
- Zakon Ukrainy Pro vidnovlennia prav osib, deportovanykh za natsionalnoiu oznakoiu №1223-VII vid 17.04.2014 [Law of Ukraine On the Renewal of the Rights of Persons Deported for National Identity No. 1223-VII of April 17, 2014] . *Verkhovna Rada Ukrainy* [online]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1223-18#Text> (in Ukrainian).

Vyshkovska V.
Pikalyuk S.,
Ryazantsev O.

POLISH RESETTLERS: SOCIAL JUSTICE AND LAW

The article examines the historical and legal prerequisites for the mass deportation of Ukrainians from Poland to the Ukrainian SSR, and Poles from the Ukrainian SSR to Poland under the 1944 Agreement. The legal features and actual methods of implementing this Agreement, through which a mass violation of the rights of the displaced persons was carried out, are examined.

The authors provides a comparative characterization of Polish and Ukrainian legislation on compensation for losses and damages of IDPs.

Attempts to adequately protect violated property rights through the mechanism of the European Court of Human Rights are considered in detail.

Following the analysis, the author proposes to emphasize the partial international legal responsibility of Ukraine as the successor to the USSR and the Ukrainian SSR for international agreements and obligations of its predecessors.

Ukraine has a positive obligation to take measures to eliminate the consequences of violations of property rights, even if these violations occurred in the past.

Consideration of the issue of compensation for the losses of displaced persons, after a thorough legal, economic and social analysis, should also be carried out by Poland. The decision on potential compensation should be well thought out and take into account the interests of all parties.

Keywords: "evacuees", compensation, mass deportation, compensation mechanisms,

international legal mechanisms for property restitution, original owners, Polish Committee of National Liberation, Polish resettlers.

Стаття надійшла до редколегії 26.06.2025 р.